

SZILÁGYI ZSOLT*

Pásztorok és letelepültek

Hogyan lett a mongol hódítókból a kisebbségek mintapéldája a mai Kínában

Herders and Settlers: How Mongol Conquerors Became the “Model Minority” in Modern China

ABSTRACT: The Mongols are one of the most significant ethnic group among the 55 officially recognized minorities in China. They typically reside in the Inner Mongolian Autonomous Region in northern China, but smaller communities are also found in Gansu, Qinghai, and Xinjiang. In terms of population, they are more numerous than in neighboring Mongolia. Their prominence can be attributed to their historical background and to the fact that, in recent years, they have become one of the “models” of China’s evolving minority policies and nation-building efforts.

In previous centuries, the Mongols had an ambivalent relationship with China and the dynasties that ruled the country. In 1271, they founded the Yuan Dynasty, which was forced to abdicate after barely a century of rule. A significant Mongolian population settled in the Mongol-Chinese border regions and south of the Gobi Desert. Their representatives successfully resisted the Ming dynasty in the 16th century but eventually came under the control of China’s last imperial dynasty, along with much of Inner Asia. The Mongols entered the 20th century under Manchu Qing rule, and the territories south of the Gobi have remained part of China ever since.

During the founding of the People’s Republic of China, there were attempts by Mongol groups to gain independence, but these efforts soon faded. Subsequently, the only viable option for the Mongols was integration into the Chinese state. During the Cultural Revolution (1966–1976), they suffered severe repression. After this period, the situation of the Mongolian minority somewhat improved. In the early 2000s, as China’s domestic political environment gradually stabilized, the Mongolian minority received significant support to preserve its unique

* Szilágyi Zsolt, tudományos főmunkatárs, ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, Néprajztudományi Kutatóintézet, e-mail: szilagyi.zsolt@htk.elte.hu; ORCID: 0000-0003-0804-3657

culture and language. This period saw a brief expansion of minority rights.

However, over the past decade, China has entered a new phase of nation-building aimed at creating a “united” Chinese identity composed of diverse elements. Since 2020, the Mongolian minority has been subjected to the effects of this process. Their role as a “model” minority should be understood within this specific context.

This article provides an overview of these processes, emphasizing the historical and cultural background.

KEYWORDS: China, Inner Mongolia, minorities, language policy, assimilation, acculturation

Bevezetés

Kína gazdasági erejének, és politikai befolyásának növekedésével párhuzamosan az utóbbi egy, másfél évtizedben tanúi lehetünk egy egyre határozottabban körvonalazódó törekvésnek, ami az „új” kínai nemzet megteremtését tűzte zászlajára. A folyamat nem elkülöníthető az utóbbi csaknem nyolcvan év politikai célkitűzéseitől, így Mao Zedong (1893–1976) „új nemzet” elképzelésétől, ami a Kínai Népköztársaság megalapításához köthető, egészen Xi Jinping új nacionalizmusáig, ami már azoknak a gazdasági folyamatoknak eredményeire épít, amik Deng Xiaoping (1904–1997) reform és nyitás programjának,¹ illetve az azt követő gazdasági fellendülésnek köszönhetőek.²

Ez a gazdasági siker a központi kormányzat számára a császárkor óta nem látott legitimitációt biztosított, és segítségével megkezdődött a korábban kialakult belpolitikai status quo bizonyos elemeinek megváltoztatása, legyen szó a KKP politikai pozíciójáról,³ a pártfőtitkárok mandátumáról,⁴ vagy épp a többségi *han* népesség és a nemzeti kisebbségek viszonyáról.

¹ Salát Gergely: Kína az új centrum. *Eurázsia Szemle*, 2021/1. 8–25.

² Pachi, Aggarwal: Rising Chinese Nationalism: Analysis of the Political-Economic Structure. *Modern diplomacy*. 2025. május 20. <https://moderndiplomacy.eu/2025/05/20/rising-chinese-nationalism-analysis-of-the-political-economic-structure/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)

³ Horsley, Jamie. P.: Party Leadership and Rule of Law in the Xi Jinping Era. What does an Ascendant Chinese Communist Party Mean for China’s Legal Development? *Global China*. 2019. szeptember 30. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/09/FP_20190930_china_legal_development_horsley.pdf (Letöltés ideje: 2025. november 21.)

⁴ Grünberg, Nis – Drinhausen, Katja – Davey, Alexander: *Serving the people by controlling them: How the party is reinserting itself into daily life*. 2025. augusztus 20. <https://meric.org/en/report/serving-people-controlling-them-how-party-reinserting-itself-daily-life#:~:text=The%20party%20should%20occupy%20the%20%E2%80%9Ccontrolling%20heights%E2%80%9D,True%20hegemony%20requires%20popular%20acceptance%20and%20support.> (Letöltés ideje: 2025. november 21.)

A mai Kína 1,4 milliárdos lakosságát a többséget alkotó han etnikum, az 55 államilag elismert és számos, ezt a státuszt nem birtokló kisebbség alkotja. Viszonyukat a Xi kormányzat igyekszik átalakítani, ebből a rendkívül színes, multietnikus népességből megszervezte a kínai „nemzetet”.⁵ A célok elérése érdekében alkalmazott egyes intézkedések és a kormányzat kisebbségpolitikája azonban gyakran kiváltja a nemzetközi közvélemény figyelmét, kritikáját. Ugyanakkor figyelembe kell vennünk azt a tényt is, hogy a Deng-i reformok bevezetése óta eltelt csaknem öt évtizedben Kína a nemzetközi ellátási láncokban, gazdasági- és politikai téren is olyan pozíciókat szerzett, hogy a külvilág nagyon nehezen tudja érdemben befolyásolni a Xi kormányzat belpolitikáját.⁶

A kínai kisebbségpolitikával foglalkozó elemzések gyakran hasonlítják össze a három nagy északi és nyugati autonóm régiót, Xinjiang, Tibet, illetve Belső-Mongólia problémáját,⁷ lévén mindhárom területen felvethetők olyan kérdések, amik az ott élő kisebbség és a központi kormányzat viszonyában hasonlóságot mutatnak. Az ilyen összehasonlítás azonban csak részben releváns, tekintettel a régiók népességeloszlására, nemzetközi kapcsolatokban játszott szerepére, vagy épp nemzetbiztonsági szempontú megítélésére. Belső-Mongóliában a lakosság több mint 80%-a már a többségi han népességhez tartozik, míg arányuk Xinjiangban alig 50%, Tibetben pedig még kevesebb. Ugyanakkor a tibeti és xinjiangi függetlenségi és jogvédő mozgalmak nemzetközi ismertsége, jelentősége messze túlmutat a hasonló belső-mongóliai kezdeményezéseken, annak ellenére, hogy léteznek a belső-mongolok függetlenségéért – elősorban külföldön – küzdő politikai aktorok,⁸ akikkel szemben a kínai kormányzat természetesen rendszeresen megfogalmazza

⁵ Sárközi Ildikó Gyöngyvér: *Merre tovább? Hagyomány, örökség és örökségesítés Északnyugat-Kínában*. In: Gulyás Csenge – Szilágyi Zsolt (szerk.): *Kultúr diplomácia Ázsiában*. Summa Ethnographica, 4. Budapest: ELKH BTK Néprajztudományi Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2019. 99–220.

⁶ A Xi-éra első tíz évének, a kormányzat politikai és gazdasági döntéseinek kiváló összefoglalását adja Salát Gergely cikksorozata. Salát Gergely: *Challenges for China in the Xi Jinping Era. The first ten years of Xi Jinping*. Part 1–3. *KKI Policy Brief*. 2023. https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/04/KKIElemzesek.KE-2023.14_EN.pdf; https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/04/KKIElemzesek.KE-2023.15_EN.pdf; https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/04/KKIElemzesek.KE-2023.16_EN.pdf (Letöltés ideje: 2025. november 21.)

⁷ Han, Enze – Paik, Christopher: *Ethnic Integration and Development in China*. *World Development*, 2017/93. 31–42; Clarke, Michael: *Ethnic Separatism in the People's Republic of China History, Causes, and Contemporary Challenges*. *European Journal of East Asian Studies*, 2013/12. 109–123.; China: *Minority Exclusion, Marginalization and Rising Tensions*. *Minority Rights Group International* 2007. <https://minorityrights.org/resources/china-minority-exclusion-marginalization-and-rising-tensions/#:~:text=Minority%20languages%20are%20largely%20being%20phased%20out,blatantly%20discriminated%20against%20in%20the%20job%20market>. (Letöltés ideje: 2025. október 29.)

⁸ Southern Mongolian Human Rights Information Center https://www.smhric.org/news_39.htm (Letöltés ideje: 2025. december 7.)

a szeparatizmus vádját.⁹ Azt nem állíthatjuk, hogy ilyen irányú kezdeményezések, megmozdulások ne lettek volna Belső-Mongóliában,¹⁰ de az kétségtelen, hogy ezek hatása kevésbé jelentős.

Ebben a cikkben nem célunk összehasonlítani az egyes régiókat. Itt kifejezetten a Belső-Mongol Autonóm Területre és az itt élő mongolokra koncentrálnak. A mongol kisebbség helyzetének rövid áttekintése is jó lehetőséget ad számunkra arra, hogy megvizsgáljuk, hogyan lett az egykor egész Kínát meghódító népesség örököseiből mára az asszimiláció és a kínai kisebbségek „mintája”, illetve 2020 után hogyan kellett a mongoloknak is szembesülniük a kormányzat „új nacionalizmusával”, azzal, hogy a kínai kormány „komolyan gondolja” a nemzetépítést.

Az összefoglalást nem haszontalan egy rövid történeti áttekintéssel kezdeni. Egyrészt azért, mert ez alapvetően meghatározza a mongol és kínai népesség egymáshoz való viszonyát, egyúttal bizonyos értelemben hatással lehet a mai Mongólia és Kína kapcsolatára is. Ezután a kisebbségi létet alapvetően meghatározó két kérdéssel, a nomád életmóddal és földhasználattal, illetve a kisebbségi nyelvhasználattal foglalkozunk.

Történeti előzmények

A Kínában élő mongol kisebbség más kínai etnikai csoportoktól eltérő, sajátos helyzete több kiindulópontból eredeztethető. Egyrészt, jelen van az a történeti örökség, amely a nomádok és a letelepültek, a mongolok és kínaiak történetét évszázadok óta összekapcsolja. A történelem bizonyos korszakában a mongolok képesek voltak uralni a mai Kína egész területét, beleértve Tibetet is.¹¹ A ma Észak-Kínában élő

⁹ Mongols in China. *Minority Rights Group*. 2017. november. <https://minorityrights.org/communities/mongols/> (Letöltés ideje: 2025. október 29.)

¹⁰ 1995 végén a belső-mongóliai hatóságok letartóztattak mongolokat, akik több demokráciát és nagyobb autonómiát követeltek. 1996 decemberében Kína két mongolt 15 év börtönbüntetésre ítélt szeparatizmus és kémkedés vádjával. Peoples republic of China. Wave of arbitrary detentions in Inner Mongolia. *Amnesty International*, 1996. március. 7. <https://www.amnesty.org/es/wp-content/uploads/2021/06/asa170221996en.pdf> (Letöltés ideje: 2025. október 29.); 2011-ben zavargások törtek ki, amikor egy bányának dolgozó han sofőr halálra gázolt egy, a legelői védelmében tüntető mongol pásztort. <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/08/chinese-trucker-killing-mongolian-herder>; <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-15428590> (Letöltés ideje: 2025. október 29.)

¹¹ A Kínai Yuan dinasztia uralmára való hivatkozás még az ország feletti kínai befolyás, illetve a tibeti függetlenség körüli vitákban is hivatkozási alapot jelent. Ugyanakkor a 20. század elején Tibet körül kibontakozott konfliktus, a brit betörés, és az 1911-es kínai forradalom következményei tekintetében is szoros a kapcsolat Mongólia és Tibet között. Ez utóbbi, az 1913-as mongol-tibeti szerződés épp a tibeti függetlenség melletti érv szokott lenni. Szilágyi Zsolt: Some Remarks about Mongol-Tibetan Treaty. In: Sárközi, Alice – Rákos, Attila (eds.): *Altaica Budapestinensia MMII: proceedings of the 45th Permanent International Altaic*

mongolok részben a Yuan-kor (1271–1368) mongol népességének leszármazottai – illetve ők annak tekintik magukat –, így kisebbségi identitásukat mai napig meghatározza ez a történeti örökség.

Ugyanakkor a mongolok nem csak a Yuan-korban, de a 16. században is sikereket értek el a Kínával szemben. A 16. század második felében a tümet-mongol Altan kán (1507–1582) jelentős győzelmeket aratott a Ming dinasztia (1368–1644) felett, a belső-ázsiai területek meghatározó hatalmi központját építette ki a mai Észak-Kínában,¹² tevékenysége a dalai láma cím létrehozásával és a buddhizmus támogatásával nem csak történeti, de kultúrtörténeti jelentőséggel is bír.¹³ Emellett ő alapította Hohhotot (mongolul: Köke qota), a mai Belső-Mongol Autonóm Tartomány központját is. A mai mongoloknak tehát van elég hivatkozási pontjuk ahhoz, hogy önmagukat ne „átlagos” kisebbségi közösségnek tekintsék, arról nem is beszélve, hogy szerepük a Kínai Népköztársaság létrehozásában is meghatározó volt, amire később még visszatérünk.

A Kína elleni mongol sikereket ellenpontozza, hogy a mandzsu korban a kínai császárság uralta egész Belső-Ázsiát, így a mongolok lakta területeket is. A 17. században a térség feletti fennhatóság megszerzéséért az oroszok, mongolok, mandzsuok – és bizonyos értelemben a tibeti teokrácia – részvételével zajlott küzdelemből a Qing-dinasztia (1644–1911) alapítói kerültek ki győztesen. Értelemszerűen a „kínaiak” ma ebből az alapállásból tekintenek a két ország és nép viszonyára. A történelem sajátos fintora, hogy ez a korszak egy külső, betolakodó uralom időszak, hiszen Kína utolsó császári dinasztiájának alapítói, a mandzsuok maguk is hódítók voltak Kínában. 1644-ben foglalták el a császári trónt, és hosszú harcok árán hajtották fennhatóságuk alá az egész országot. Más kérdés, hogy a kínai történelemértelmezés szerint a Kínai Népköztársaság és a császárkor között kontinuitás van, és a KKP, illetve vezetőjének mai gesztusaiban is fellelhető ez a folytonosság.

A Qing fennhatóság vezette be az országot a 20. századba, és épp a központi hatalom meggyengülése okozta egyrészt a perifériák fokozatos leszakadását a 19. század második felétől, másrészt a „nemzeti megaláztatás évszázadának” eléréését. Ez közrejátszott abban, hogy a mai mongol-kínai határ kialakítása, de a belső-mongol tartomány létrehozása is olyan politikai folyamatok következménye volt, amelyekben – akár a Qing, akár a köztársasági – Kína csak az egyik szereplő volt.

Conference (PIAC), Budapest: Research Group for Altaic Studies, Hungarian Academy of Sciences – Department of Inner Asian Studies, Eötvös Loránd University, 2003. 312–318.

¹² Szilágyi Zsolt: *Kánságtól a köztársaságig. Mongólia története a mandzsu kortól a 21. századig*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2024. 13.

¹³ 1577-ben adományozta a dalai láma címet a buddhista gelugpa rend akkori vezetőjének, létrehozva ezzel egy mai napig meghatározó intézményt. Szilágyi Zsolt: *Legitimáció. A mongol buddhista egyház szerepe a világi hatalom konszolidációjában. Ethno-Lore XXI*. 2008. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet, 58.

Ma Kína északi határán a független Mongólia található, amelynek formálódása, a mai határainak kialakulása során meghatározó volt az orosz, a mongol és a kínai állam egymáshoz való viszonya. Még a 20. század közepén is voltak próbálkozások arra, hogy a Góbi sivatag északi és déli oldalán található, mongolok lakta területeket, ha csak részben is, de egyesítsék, ami nem meglepő módon a ma oly sok kérdést felvető Xinjiang tartományt is érintette.¹⁴ Bár nem a mongol az egyetlen olyan kínai kisebbség, amely más országban államalkotó, de a kínai-mongol viszony, a két önálló állam kapcsolata hosszú évszázadokra tekint vissza, meglehetősen ambivalens, így a Kínában élő mongol kisebbség helyzetét érintő intézkedések adott esetben sajátos fénytörésbe kerülhetnek.

A császárságot megdőntő 1911-es forradalom és a hatalomátvétel után a köztársasági Kína új kormányzata nem távolította el magától a „nacionalista”, mandzsuelles forradalom narratíváját. Ebben a kontextusban értelmezve egy soknemzetiségű államot „örökölték”, amely nem volt hajlandó lemondani a perifériáiról, még akkor sem, ha ott egyes népek saját államiságuk hagyományára hivatkozva függetlenedni akartak.¹⁵ A köztársasági kormányzat a Qing korszakban létrejött területi integritás fenntartását célozta, a vezetők elkötelezték magukat a volt Qing-dinasztia területei feletti ellenőrzés helyreállítása mellett. Ezt azonban gyorsan kellett volna végrehajtani, mivel az 1911-es forradalom etnikai és területi következményei hamar nyilvánvalóvá váltak.

Erfőcsítéseiket nem koronázta siker. Az 1910-es évek közepén egyértelművé vált, hogy Kína nem képes egyedül dönteni az északi, a nyugati, és északkeleti perifériák helyzetéről. Mongólia és Tibet is következetesen ragaszkodott függetlenségéhez, de ennek – ha csak korlátozott mértékű – megvalósítása csak a mongoloknak sikerült – a cári Oroszország hathatós és nem önzetlen támogatásának köszönhetően. Tibet nem tudhatott maga mögött hasonló szövetségest, ennek köszönhetően elszakadási törekvései később kudarcot is vallottak. A 20. század második évtizedének közepén a köztársasági Kína kormányának szembe kellett néznie azzal a ténnyel, hogy az északi peremvidékek – teljes – elszakadása nem tőlük függ, hanem külső hatalmi érdekek mentén dől el.¹⁶

A köztársasági Kína tehát egy számos etnikai csoportot magában foglaló országot „örökölt”, amely azonban kénytelen volt a perifériákon jelentős területi veszteségeket elszenvedni.¹⁷ Ezekkel a kudarcokkal szembeülve az új rezsim a központi területek egységesítését, a nagyobb befogadást kezdte támogatni, Kínát az

¹⁴ Radchenko, Sergey: Choibalsan's Great Mongolian Dream. *Inner Asia*. Vol. 11 No. 2. 2009. 231–258.

¹⁵ Szilágyi, 2024. 62–78.

¹⁶ Szilágyi, 2024. 74–79.

¹⁷ A Qing kormányzat uralma utolsó évtizedeiben nem csak az orosz befolyás belső-ázsiai erősödését, az angolok tibeti próbálkozásait volt kénytelen elszenvedni, de jelentős vereségeket szenvedett a japánok koreai és szárazföldi expánziója következtében is.

„öt nép köztársaságaként” definiálva, amely magában foglalja a hant, a tibetieket, a mongolokat, a mandzsukat és az iszlám hitű huikat is. Ez a többnemzetiségű unió egy átmeneti kompromisszum volt a kínai nacionalisták számára egy „kínai” nemzetállam létrehozására, azzal az elképzeléssel, hogy a nemzet és az állam kölcsönösen kompatibilisek. A korai értelmezés szerint a Kína területén élő népek egysége hozta létre a kínai államot, ezt azonban fokozatosan felváltotta egy – han – nacionalista koncepció, amelyben a köztársasági kormányzat már nem követte a több *minzuval* – nemzetiséggel – rendelkező Kína koncepcióját.¹⁸

A polgárháború időszakában fokozatosan előtérbe került az elképzelés, ami a nem han kínai etnikai csoportokat megpróbálta han kínaiakká alakítani. A váltásnak sajátos politikai következménye volt, hogy az 1930-as években a japánok Kína elleni támadásuk során a kínai kormányzat asszimilációs elképzeléseit megpróbálták saját hasznukra fordítani a központi hatalommal szembeni kisebbségi fellépés támogatásával. Ösztönözték a nem han etnikai csoportok etnocentrizmusát. Ez a kínai polgárháború időszakára is hatással volt, és rákényszerítette a szembenálló feleket, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzanak.

A Kuomintang és a nem han kisebbségi csoportok közötti konfliktus fokozatos kialakulását a Kínai Kommunista Párt (KKP) is igyekezett kihasználni. Kereste az etnikai kisebbségek (*shaoshu minzu*, 少数民族) támogatását.¹⁹ A KKP már az 1922-es, második kongresszusán foglalkozott a nemzeti kisebbségek kérdésével, a legnagyobb kisebbségek, tibetiek, mongolok, az ebben az értelmezésben egységesnek tekintett muszlimok számára ekkor még demokratikus öngazgatást tervezett.²⁰

A KKP kezdetben az etnikai kérdésnek is egyfajta társadalmi „osztály” értelmezést adott, a Kínában élő etnikai kisebbségeket a Kuomintang-rezsim által kizsákmányolt közösségként jellemezte. A koncepció sikeres volt abban a tekintetben, hogy a kommunisták a hosszú menetelés (1934 és 1935 októbere közötti)²¹ időszakában természetes szövetségesekre találtak a nem-han etnikai csoportokban, miközben tibeti és muszlim területeken vonultak át. A kommunisták szövetkeztek a nem han csoportok politikai vezetőivel, megígérve, hogy segítenek nekik közös ellenségük elleni harcban, és támogatják autonómiájukat.²² Ezeknek a politikai

¹⁸ Zheng, Dahua: Modern Chinese nationalism and the awakening of self-consciousness of the Chinese Nation. *International Journal of Anthropology and Ethnology*, 2019/3. <https://ijae.springeropen.com/articles/10.1186/s41257-019-0026-6> (Letöltés ideje: 2025. november 22.)

¹⁹ Bulag, Uradyn E.: Nationality. In: Sorace, Christian – Francaschini, Ivan – Loubere, Nicholas (eds.): *Afterlife of Chinese Communism: Political Concepts from Mao to Xi*. Canberra: Australian National University Press, 2019. 149–154.

²⁰ Jordán Gyula: A kínai nemzetiségi politika egyes kérdései. *Valóság*, 1996/3, 82–94.

²¹ Long March. Chinese History. *Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Long-March> (Letöltés ideje: 2025. november 21.)

²² Mullaney, Thomas S.: *Coming to Terms with the Nation. Ethnic Classification in Modern China*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 2011. november 27.

együttműködéseknek jó példája az, ami az északi, belső-mongol területeken történt, aminek egyrészt a sajátos státusszal rendelkező tartomány megszervezése, másrészt egy nem han nemzetiségű pártfunkcionárius felemelkedése lett a következménye. Mindkettő nagyban hozzájárult a KKP győzelméhez és az új állam, a Kínai Népköztársaság megalapításához.

Belső-Mongólia létrejötte

Ahogy korábban már utaltunk rá, a Qing dinasztia 1911-es megdöntése nem csak a perifériák elszakadási törekvéseinek felerősödését eredményezte, de a mandzsui birodalom alatti államfelfogás változását is. Sajátos módon ez a kiindulópontja annak a folyamatnak is, amely során a külső- és belső-mongol területek egymástól való elszakadása lezajlott. Külső-Mongólia 1911 decemberében kikiáltotta függetlenségét, és a káni trónra emelte a mongol buddhista kolostori rendszer 8. főlámáját.²³ Elszakadási törekvéseiket nem koronázta teljes siker, és az autonómmá váló mongol államnak sem sikerült magához kapcsolni a Góbitól délre eső mongol területeket.²⁴ A következő évtizedekben a Mongóliából induló pán-mongol mozgalom további próbálkozásai sem jártak sikerrel. A mozgalmat a térség feletti fennhatóság megszerzésére törekvő japánok is támogatták, aminek nem csak Észak-Kínában, de Mongóliában is komoly belpolitikai következményei lettek.²⁵

Belső-Mongólia története így szorosan összefonódott a kínai politikai fejleményekkel, a mongol egyesítési törekvések kudarca, Pekinghez való földrajzi közelsége, és a térségben működő intervenciós politika miatt. A belső-mongol vezetők a japán terjeszkedés, valamint a Kuomintang (KMT) és a Kínai Kommunista Párt (KKP) közötti hatalmi harcok közé kerültek. 1937-ben Mandzsukuo mintájára a japánok egy bábállamot is szerveztek Mengkukuo (Mengjiang 蒙古國) néven, amelyet egy csahar előkelő, Demchugdongrub (1902–1966) vezetésére bízta, így kialakított befolyásuk a II. világháború végéig meg is maradt.²⁶

²³ Szilágyi, 2024. 67–70.

²⁴ Boldbaatar, J. – Sanddorj, M. – Shirendev, B. (eds.): *Mongol Ulsiin Tüükh. V. bot*. [Mongólia története. V. kötet.] Ulaanbaatar: Mongol Ulsiin Shinjlekh Ukhaani Akademi, Tüükhen Khüreen, 2004. 66–67.

²⁵ Az 1921-es forradalmat követően a több hullámban zajló politikai leszámolások egyik visszatérő vádja „a japán kém” megjelölés volt. Ezt előszeretettel alkalmazták a kiépülő személyi kultusz időszakában is. Choibalsan az 1937–1939 között zajló utolsó politikai leszámolás, a „nagy tisztogatás” idején is gyakran nyúlt ehhez a koholt vádhoz politikai ellenfelei, de a buddhista kolostori rendszer lámái tekintetében is. Szilágyi Zsolt: Egy 20. századi mongol diktátor, Khorloogiin Choibalsan reprezentációja : a mongol emlékezetpolitika mint konstrukció. *Ethno-Lore*, XXXVI. 2019. 277–302.

²⁶ Britannica.com History of Kalgan. <https://www.britannica.com/place/Kalgan#ref218325> (Letöltés ideje: 2026. március 4.)

A következő politikai változást a világháború lezárulása és a japán kapituláció hozta. A háború utáni rendezés véglegesen lezárta a Góbi két oldalán elhelyezkedő mongol területek egymáshoz való viszonyával kapcsolatos kérdéseket. Az egykori Külső-Mongólia, az 1921-es forradalom óta szoros orosz befolyás alatt álló, majd 1924-ben államformát váltó Mongol Népköztársaság (a világ második szocialista országa) egyértelmű szovjet befolyás alá került.²⁷ A „fojtogató baráti ölelés” végül csak az 1990-es rendszerváltással zárult le.

A világháború utáni politikai alkuk Belső-Mongólia helyzetét is rendezték. A KKP sikeresen alakított ki szövetséget az itt élő mongolokkal, ami jelentős segítség volt a terület stabilizálása és a kommunisták észak-kínai pozícióinak biztosítása érdekében. A politikai rendezésben kiemelt szerepet játszott, egy 1906-ban Yun Ze néven anyakönyvezett tümet-mongol, aki sinizálódott családban született nem messze Hohhotól. Később felvette az Ulanhu (khalkha Ulaankhu 1906–1988) nevet, és így vált a térség, illetve a Kínai Kommunista Párt egyik legfontosabb káderévé. Életpályája jól modellezi a KKP és a Kínai Népköztársaság mongol – és más etnikai kisebbséghez – való ciklikusan változó viszonyát.²⁸

Ulanhu a pekingi Mongol-Tibeti Akadémián tanult, és 1925-ben lett a KKP tagja, ideológiát a Komintern által szervezett Sun Yat-Sen Egyetemen tanult. A világháború alatt harcolt a japánok ellen, 1941-ben csatlakozott a KKP yan'ani bázisához, és hamarosan közvetlenül bekapcsolódott a KKP azon stratégiáiba, hogy a kommunisták mellé állítsa a különböző kisebbségi csoportokat. 1945-re Ulanhu a KKP Központi Bizottságának póttagja lett. Az együttműködéseknek köszönhetően létrejött szövetség és politikai alkuk tették lehetővé, hogy 1947. május 1-én, gyakorlatilag két évvel a KKP teljes győzelme és a Kínai Népköztársaság megalakulása előtt létrejött a belső-mongol autonóm kormány, amelynek vezetője Ulanhu lett.

A Kínai Népköztársaság korai éveiben Ulanhunak sikerült egyensúlyt teremtenie a mongol nacionalista és a Kínai Kommunista Párt tagjaként ráruházott bonyolult szerep között.²⁹ A központi politikai irányelveket sikerült a Belső-Mongólia sajátos körülményeihez és a pásztorközösségek sajátos termelési módjához igazítani, így az 1960-as évek közepéig ő lett a legsikeresebb kisebbségi származású politikus a KKP-ben.

²⁷ Az 1945. október 20-án tartott mongol népszavazás az ország Kínától való függetlenedése mellett döntött, amit a kínai kormányzat 1946. január 5-én kénytelen volt szentesíteni. Ezzel jogi értelemben is létrejött a független mongol állam, amivel 1949-től kezdődően előbb a szocialista blokk országai vették fel a diplomáciai kapcsolatokat, majd 1961-ben az ENSZ is tagjai közé emelte.

²⁸ David Sneath: The Impact of the Cultural Revolution in China on the Mongolians of Inner Mongolia *Modern Asian Studies*, Vol. 28, No. 2 (1994/May), 413–414.

²⁹ Han, Enze: The dog that hasn't barked: assimilation and resistance in Inner Mongolia, China, *Asian Ethnicity*, 2011/12:1. 55–75.

A kulturális forradalom

Az 1966–1976 között Kínában lezajlott kulturális forradalom alapvetően változtatta meg a KKP és a kínai kormányzat kisebbségekhez fűződő viszonyát. A korábban létrejött konszolidáció, a politikai együttműködés szinte nyomtalanul eltűnt. Az elsősorban Mao politikai hatalmának megerősítését (visszaszerzését), a konkurensival való leszámolást célzó, 1966. május 16-án indult politikai mozgalom a hangzatos irányelvek mellett alapvetően a belpolitikai harc eszköze volt, Mao riválisaival kívánt leszámolni, amit a párt és a vörösgárdisták aktivizálásával kívánt elérni.³⁰

A kulturális forradalom (1966–1976) komoly hatással volt a kisebbségi politikára is. Véget vetett annak a status quonak, amit Ulanhu képes volt a Belső-Mongol régióban kialakítani, és ami a mongolok regionális érdekei és a KKP, illetve a kínai központi kormányzat közötti céljai közötti egyensúly kialakítását célozta. A kulturális forradalom a mongol kisebbség számára elsősorban pusztítást és erőszakot hozott. A kínai kádereknek pedig lehetőséget adott arra, hogy leszámoljanak Ulanhuval is. A mongolokkal kapcsolatban előkerült a szeparatizmus vádja. A mongol vezető körül koncentrálódott komoly hatalmi központ szétverése érdekében a kulturális forradalom alatt a Teng Haiqing tábornok vezette Belső-Mongóliai Forradalmi Bizottság Ulanhut és mongol támogatóit megvádolta azzal, hogy egy új Belső-Mongóliai Néppártot (Nei Ren Dang) szerveztek, azzal a céllal, hogy Belső-Mongóliát elszakítsák Kínától.³¹

A kulturális forradalom ideje alatt általánossá vált gyakorlatnak megfelelően nem válogattak az eszközökben annak érdekében, hogy akár bármi valóságalapot nélkülöző vallomásokot csikarjanak ki a gyanúsítottakból. A koholt vádak alapján lefolytatott eljárások elsősorban a kisebbségi mongolok még megmaradt társadalmi struktúráinak szétzilálását célozták, miközben a vélt vagy valós politikai ellenfelek ellehetetlenítését, megsemmisítését is eredményezték.³² Az 1979-es hivatalos adatok szerint 346 000 embert vádoltak meg a szeparatista mozgalomban való részvétellel, 16 222 embert öltek meg, 120 000-et megsebesítettek vagy megnyomorítottak, és több mint egymillió embert érintett a forradalom. Nem hivatalos statisztikák szerint körülbelül 100 000 ember halt meg közvetlenül vagy közvetve

³⁰ Li, Xing: The Chinese Cultural Revolution Revisited. *China Review*, 2001/Fall, Vol. 1, No. 1; 137–165; Lamb, Stephanie: Introduction to the Cultural Revolution. *Spice Stanford*. 2007/Fall. <https://fsi9-prod.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/CRintro.pdf> (Letöltés ideje: 2025. november 21.)

³¹ White, Thomas: Pastoralism and the State in China's Inner Mongolia. *Current History*. (2021) 120 (827): 227–232. <https://online.ucpress.edu/currenthistory/article/120/827/227/118337/Pastoralism-and-the-State-in-China-s-Inner> (Letöltés ideje: 2025. január 21.); Han, 2011, 58.

³² Han, 2011, 55–75.

a Nei Ren Dang-ellenes mozgalom következtében, és 350 000–500 000 közöttire becsülik a letartóztatottak számát.³³

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kulturális forradalom eseményei elsősorban a városokra koncentráálódtak, a vidéki tradicionális életmódra kevésbé voltak hatással. A mongol kisebbséggel szembeni fellépés is elsősorban a hagyományos társadalmi struktúrák, a mongol elitek ellen irányult, illetve a kultúra olyan elemei, például a buddhizmus ellen, vagy a hagyományos ünnepek ellen, amelyek identitásképző erővel is bírnak. A cél a mongol nacionalizmus, a sajátos kulturális hagyomány megtörése volt. A mongol kultúra fontos elemeinek látszólagos elvesztése azt eredményezte, hogy a buddhista vallási gyakorlat megszűnt, a hagyományos viselet eltűnt Belső-Mongóliából, a mongol nemzeti önkifejezés lehetetlenné vált. A korábban már hivatkozott, a központi kormányzat mongol kisebbségekkel kapcsolatos politikájának ciklikussága azonban a kulturális forradalom után is megmutatkozott, és a kétségtelenül brutális elnyomás után jelentősen enyhült.

A kulturális forradalom után Belső-Mongólia a rehabilitáció és a korábbi kormányzati politika újraértékelésének időszakát élte át, de az intenzív etnikai konfliktus és elnyomás öröksége továbbra is érezhető volt. A Kínai Kommunista Párt hibának ismerte el az erőszakot, rehabilitálta az áldozatokat. Az események újraértékelése egyes elkövetők letartóztatásához vezetett, bár a mongol kisebbség ellen elkövetett jogtalanságok legmagasabb rangú érintettjét, Teng tábornokot nem büntették meg. Az események jelentős traumához és társadalmi konfliktushoz vezettek, ugyanakkor az események ismeretében a mongolok elleni jogsértések mellett a politikai szándékot is ki kell emelnünk, amelynek célja egyértelműen az volt, hogy eltörölje annak lehetőségét, hogy a mongolok később kulturális alapon képesek legyenek a régió önállóságának érdekében fellépni.

A kulturális forradalom után Belső-Mongóliában is megkezdődött a kisebbségi jogok bővítése, amely a határ menti régiókban korlátozott mértékben, de próbálta a korábban támadásoknak kitett etnikai kisebbségek helyzetét konszolidálni. 1979-ben azokat a területeket is visszacsatolták, amiket a kulturális forradalom idején, 1969-ben Belső-Mongóliáról leválasztva a szomszédos tartományokhoz kapcsoltak. Számos új törvényt és rendeletet fogadtak el a névleges kisebbségek autonóm jogainak megerősítése érdekében.

1980-ban Hu Yaobang párfőtítkárr ellenőrző körútra Tibetbe utazott, és megdöbbsent a kulturális forradalom által okozott következményeken, ami alapján egy alapos vizsgálatot rendelt el, aminek eredményét a Központi Bizottság 28. számú,

³³ David Sneath: The Impact of the Cultural Revolution in China on the Mongolians of Inner Mongolia *Modern Asian Studies*, Vol. 28, No. 2 (1994/May), 409–430. A témával részletesen foglalkozik Bulag, Cheng és Mark Shelden 2023-ban megjelent könyve is. Cheng, Tj. – Bulag, Uradyn E. – Shelden, Mark: *A Chinese Rebel beyond the Great Wall: The Cultural Revolution and Ethnic Pogrom in Inner Mongolia*. Silk Roads Series. Chicago: University of Chicago Press, 2023.

1981-ben napvilágot látott dokumentuma összegezte. A feltárt bizonyítékoknak köszönhetően mind Tibetben, mind a Belső-Mongol Autonóm Tartományban a kormányzat engedélyezett némi enyhítést. A kormányzat konszolidációs programjának legjelentősebb eredménye, az 1984-es regionális nemzetiségi autonómia törvénye volt,³⁴ amelyet az akkorra már rehabilitált Ulanhu, Kína legmagasabb politikai pozíciót elért kisebbségi politikusának felügyelete alatt fogalmaztak meg.³⁵ Az 1982-ben életbe lépett módosított kínai alkotmány előszava azt is kimondta, hogy a Kínai Népköztársaság az ország valamennyi nemzetisége által alkotott, soknemzetiségű, egységes állam, amelynek polgárai egyenrangúak, bármely nemzeti kisebbséghez tartoznak is.³⁶

Bár a jelentés megdöbbentő részleteket tartalmazott az 1967–1969 között Belső-Mongóliában történekről, a mongol kisebbség egy része manipulációt sejtett, és nyilvánvalóan eltussolásnak tekintette az összegzést, illetve az utána hozott intézkedéseket. Határozottan kifogásolták azt is, hogy az intézkedések nem korlátozták szigorúan a további han bevándorlást a régióba. A jelentés elleni tiltakozás a kínai kormányzattal szembeni, illegálisnak minősített, és fentebb már lábjegyzetben hivatkozott belső-mongóliai mozgalmak kiindulópontja lett a nyolcvanas évek elején.

A hagyományos életmód visszaszorulása, a kultúráváltás és a fokozatos asszimiláció

A mai Belső-Mongol Autonóm Tartományban élő mongol – nomád pásztorkodást folytató – népesség ma fokozott mértékben találja szembe magát azzal a dilemmával, hogy hogyan alkalmazkodjon az őt körülvevő többségi társadalom kultúrájához, mennyiben kövesse hagyományos kultúráját és életmódját, illetve milyen mértékben vegye fel a harcot annak megtartása érdekében. A kérdés különösen hangsúlyos itt, hiszen ez a terület hagyományosan is a két kultúra, a nagyállattartó nomád életmód és a letelepült gazdálkodás között kialakult konfliktuszóna már évszázadok óta. Ráadásul a nagyjából a 20. század második felében megindult, és az utóbbi két-három évtizedben látványosan felgyorsult modernizáció nem csak Észak-Kínában, de a központi mongol területeken is a hagyományos életmód visszaszorulásával jár, gyakran annak feladását eredményezi. A folyamat kulturális értelemben azonban sajátságos következményekkel párosul a Góbi sivatag két oldalán. Míg Mongóliában a nomád életmód visszaszorulása, radikális átalakulása mellett a nomád kulturális hagyomány képes volt megőrizni kiemelt szerepét a 20–21.

³⁴ A helyi nemzetiségi autonómia megvalósításának alapelvei a KNK-ban. Jordán 1996, 87.

³⁵ Bulag, Uradyn E.: From Yeke-juu league to Ordos municipality: settler colonialism and alter/native urbanization in Inner Mongolia. *Provincial China*, Vol. 7, No. 2, (2002/October). 196–234

³⁶ Vajda Gyula: Nemzet, nemzetiségek, nemzetiségi politika Kínában. *Korunk*, 1998/8. 8–12.

század fordulóján újrafogalmazott nemzeti identitás konstrukcióban, addig Belső-Mongóliában az életmód esetleges feladása akár a teljes asszimilációval, a kisebbségi identitás teljes elvesztésével is járhat.

A Belső-Mongóliában szemünk előtt zajló folyamat, a mongol-han viszony, a nomádok és letelepültek évezredes interakciójának sajátos mai lenyomata. A kínai kormányzat a modernizációt és az urbanizációt, a nomádok letelepítését, a legelőterületek visszaszorítását különböző társadalompolitikai, gazdasági, környezeti okokkal magyarázza. Ugyanakkor ezeknek a szabályozásoknak egyenes következménye a kulturális asszimiláció felgyorsulása is, hiszen nagyon nehéz városi keretek között fenntartani a hagyományos, nomád alapokon nyugvó kultúrát. Az utóbbi évtizedekben a hagyományos nomád gazdálkodás élettere jelentős mértékben visszaszorult, ez együtt járt a nomádok „letelepedésével”, ami szükségképpen a mongol kisebbség körében a hagyományos nomád gazdálkodás feltételeinek visszaszorulását, illetve markáns kultúráváltást is eredményezett. A folyamatot alapvetően három okra lehet visszavezetni, ezek az urbanizáció, a bányászati beruházások – mindkettő összekapcsolható a kínai kormányzat modernizációs célkitűzéseivel –, illetve az ökológiai jellegű intézkedések, amik a globális felmelegedés, illetve az elsivatagosodás miatti kialakított új kormányzati álláspontok következményei.

A modernizáció és az urbanizáció egyértelmű következménye Kína gazdasági megerősödésének. Ugyanakkor nem elvitatható a kormányzat azon elképzelése sem, hogy felszámolja a szegénységet, erősítse a kínai középosztályt, ami a gazdaságilag elmaradottabb rurális területek visszaszorításával jár együtt.³⁷ Ehhez kapcsolódik az a tény is, hogy a nomád életmód következtében hagyományosan ritkán lakott területek jelentős kontrasztban álltak Kína sűrűn lakott központi és tengerparti régióival, nem véletlen, hogy a legelőterületnek, mint gazdasági erőforrásnak a birtoklásának a kérdése a népköztársaság formálódásának időszakában éppúgy terítékre került, mint a kulturális forradalom idején, vagy a mai kínai kormányzat asszimilációs politikájának fényében.

A belső-mongol területek megkülönböztetett státuszának első próbája a KKP földreform-politikája volt az 1940–1950-es évek fordulóján. Kína agrárrégióiban meghatározó fontosságú volt, hogy a parasztokat megnyerjék a Kínai Kommunista Párt támogatóinak. Mint ahogyan fentebb utaltunk rá, a KKP az etnikai kisebbségek helyzetét kezdetben úgy kezelte, hogy az átfedésbe került az osztálykülönbségek kérdésével. Az északi füves pusztán, illetve ezeken a „mezőgazdasági területeken” a „földbirtokosok” gyakran mongolok voltak, míg a „szegény parasztok” kínai telepesek. A Belső-Mongol Autonóm Tartomány kialakításakor, kihasználva azt, hogy a KKP-nak nagy szüksége volt a régió támogatására, Ulanhunak sikerült

³⁷ Wang, Ju – Han, Zoe – Roche, Gerald: Urbanizing Minority Minzu in the PRC: Insights from the Literature on Settler Colonialism. *Modern China*, 2021/March. 1–24. https://www.researchgate.net/publication/350130206_Urbanizing_Minority_Minzu_in_the_PRC_Insights_from_the_Literature_on_Settler_Colonialism (Letöltés ideje: 2025. november 23.)

egyfajta kivételt létrehozni az északi területekre vonatkozóan a Kína mezőgazdasági régióira kidolgozott KKP-politikával szemben. Ez akkor segített megővni a nomád életformát mint a mongol nemzetiség kulcsfontosságú jelzőjét. A kínai tisztviselők között elterjedt evolucionista állásponttal szemben azzal érvelt, hogy a pásztorkodást nem szabad „elmaradott” termelési módnak tekinteni az intenzív növénytermesztéshez képest.

Az 1960-as évek közepére a KNK létrejöttékor kialakított status quo felbomlott. A kínai kormányzat és a mongol kisebbség viszonyára jellemző ciklikusság alapján, a korábbi, inkább pozitív előjelű viszony az ellentétébe fordult. Ennek jól körvonalazható bel- és külpolitikai okai voltak. A belpolitikai okot a korábban már tárgyalt kulturális forradalom jelentette, ahol ideológiai alapon bélyegezték meg a mongol kisebbséget. A külpolitikai ok a Szovjetunió és a KNK az ötvenes évektől tapasztalható és 1969-re fegyveres összecsapásig jutó konfliktusa volt.³⁸ A kínai-szovjet szakadás nyomán a Belső-Mongóliában élő mongolok és a szovjet pártfogású Mongol Népköztársaságban élők kulturális és nyelvi kapcsolatai veszélyes politikai megvilágításba kerültek. A vidéket járó vörösgárdisták nem csak a hagyományos mongol kultúra fontos elemeit, buddhista kolostorokat, szakrális helyeket pusztították el, hanem sokakat – gyakran hamisan – szeparatista törekvésekkel és azzal vádoltak, hogy a „Belső-Mongol Néppárthoz” tartoznak. A mongol kisebbséggel szemben megfogalmazott kritikák kézzelfogható következménye volt a tartomány területi egységének megbontása is. 1969-ben a kulturális forradalom következtében zömében mongolok által lakott területeket vágtak le Belső-Mongóliáról, és csatolták a szomszédos kínai tartományokhoz.

A mongol pásztorok ideológiailag is kompromittálódtak, ennek eredményeként az „osztályharc” etnikai konfliktus formájában öltött testet. A legelőterületek használatának szabályozása, az állatállomány felosztása több háztartás között, csökkentve a nyájak szaporodási képességét, megbontotta az évszázadok gyakorlatán alapuló gazdálkodás egységét, és egyértelműen a mongol kisebbség hagyományos életmódja ellen hatott. Az intézkedések gyakran szélsőséges válaszokat is kiváltottak. Sok esetben a pásztorok levágták az állataikat, hogy megakadályozzák az elkobzásukat. Ezek mind a hagyományos nomád pásztorkodás, ezzel együtt a mongol kulturális hagyomány gyors visszaszorulását eredményezték.

Az 1970-es évek végétől gyakorlatilag a napjainkig tartó folyamatos modernizáció és urbanizáció jellemzi a régiót. Ez a kormányzat és a mongol kisebbség viszonyában a legutóbbi időkig egyfajta konszolidációt jelentett, ami azonban nem feltétlenül bírt pozitív hatással a mongol kisebbség kulturális önállóságának tekintetében. Az utóbbi negyven évben Belső-Mongóliában – az egész Kínára jellemző mintázatot követve – jelentősen nőtt a városias települések száma és szerepe. A rurális területekről a városok felé irányuló belső migráció meghatározó annak

³⁸ Szilágyi, 2024. 149–156.

ellenére is, hogy alapvetően ez nem a kisebbségi közösségek érdeke. 1976-ban a tartományban két jelentősebb város volt, Baotou és Hohhot. A kétezres évek elejéig azonban újabb öt központ jött létre, vagy érte el a milliós lélekszámot, és váltak regionális központokká. 1976-ban a Wuhai, majd Chifeng (1983), Tongliao (1999), illetve Ordos (2001) és Hulunbuir (2002).³⁹

A bányászati beruházások Kína északi régióiban is hasonló következményekkel járnak, mint a Góbitól északra eső területeken. A határ menti régió, amely körülbelül 24 millió embernek ad otthont, nagy jelentőséggel bír Peking számára többek között a ritkaföldfémek hatalmas lelőhelyei miatt. Kína tartalékainak több mint 80 százaléka itt található, az ásványkincseket főként a Baotou környéki régióban bányásszák.⁴⁰ A bányaberuházások nem csak a legelőterületek elfoglalásával csökkentik a hagyományos nomád gazdálkodás lehetőségét, de a ritkaföldfémek feldolgozása komoly környezeti kockázatokkal is jár, ami közvetett módon is érinti a területen élő lakosságot.⁴¹ Ugyanakkor a létrejövő új ipari központok a mongol kisebbség szempontjából még egy negatív hatással járnak, mivel az ott foglalkoztatott munkások szinte teljes egészében más tartományokból érkeznek, jellemzően han kínaiak, akik magukkal hozzák saját kulturális mintáikat, életmódjukat. A hanok tömeges betelepődése miatt a mongolok ma már a tartomány lakosságának alig 17 %-át alkotják. Ez a migráció összhangban van a kormányzati törekvésekkel, és igazán újkeletűnek sem mondható. Már a kulturális forradalom idején is állami programok keretében telepítettek fiatal hanokat a rurális területekre, így Belső-Mongóliába is,⁴² de hasonló folyamatokat látunk ma is a kisebbségi konfliktusoktól terhelt peremterületeken, Xinjiangban és Tibetben is.⁴³

Az utóbbi évtizedben egy másik, a hagyományos nomád állattartás szempontjából rendkívül aggasztó kormányzati kezdeményezés indult, ami szintén a nomád állattartás lehetőségeit szűkíti. Az Észak–Kínát rendszeresen sújtó homokviharok, a fokozott elsivatagosodás okaiként a kormányzat nem csak a klímaváltozást említi, de a legelőterületek felparcellázását és a túllegeltetést is az okok közé sorolja. A nomádokkal szemben ismét előkerült a tartomány létrejöttékor még sikeresen kezelt vád, miszerint a nomád állattenyésztés elmaradott földhasználati forma, amit meg kell reformálni. A nomadizmus stigmatizációja is hozzájárult ahhoz, hogy a kínai kormányzat útjára indította az „állatállomány nyugdíjazását” és

³⁹ Bulag, 2002. 1197.

⁴⁰ Bayan Obo Rare Earth Mine. *NS Eenergy*. 2020. május 10. <https://www.nsenegybusiness.com/projects/bayan-obo-rare-earth-mine/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)

⁴¹ Liu, Lee – Liu, Jie – Zhang, Zhengou: Environmental Justice and Sustainability Impact Assessment: In Search of Solutions to Ethnic Conflicts Caused by Coal Mining in Inner Mongolia, China. *Sustainability*, 2014/6, 8756–8774

⁴² Pan, Yihong: Revelation of the grassland: The Han sent-down youths in Inner Mongolia in China's Cultural Revolution. *Asian Ethnicity*. Vol. 7. No. 3. (2006). 225–241.

⁴³ Hasmath, R.: What Explains the Rise of Majority-Minority Tensions and Conflict in Xinjiang? *Central Asian Survey*, 2019/38. 1–16

a gyepterületek regenerációját (*tuimu huancao program*) célzó programját nem csak Belső-Mongóliában, de a Tibeti-fennsík hagyományos pásztorterületein is.⁴⁴

A program bevezetésének következtében több százezer mongol pásztort és családjukat távolították el hagyományos legelőikről. A pásztorok ezután olyan kifizetéseket kapnak, amelyek a csorda méretének csökkenésével arányosak. Bizonyos esetekben a pásztorok juttatásokat kaptak a városba költözésért, azzal a feltétellel, hogy a füves területen lévő korábbi szállásaikat teljesen elhagyják, lerombolják, így téve lehetetlenné a visszatérést.⁴⁵

Mivel a – főként han gazdaktól származó – mezőgazdasági gyakorlatok, az intenzív növénytermesztés okolható a területen megfigyelhető környezeti stressz nagy részének kialakulásáért, ami egyre kopárabb földekhez vezetett, a kínai hatóságok népességáttelepítési programba kezdtek, amelynek során főként mongol pásztorokat távolítanak el Belső-Mongólia száraz területeiről. Ezek a száraz füves területek voltak az utolsó bástyák, ahol az etnikai mongolok helyi többséget alkottak.

A túlnyomórészt han városok és a mongolok új települések külterületére történő letelepítése általában azt eredményezi, hogy már nem férnek hozzá a mongol nyelvű iskolákhoz, mivel új lakókörnyezetükben általában csak kínai nyelvű iskolák működnek. A legfrissebb jelentések szerint ennek eredményeként sok mongol általános iskolát megszüntetnek, és a közigazgatási szintű mongol középiskolák nagy részét han iskolákba olvasztják be, ahol a mongol diákoknak mandarin nyelven kell tanulniuk, azaz nem biztosított számukra az anyanyelvi oktatás.⁴⁶

Azokat a pásztorokat, akik továbbra is a füves területeken maradnak, arra ösztönzik, hogy állataikat istállóban neveljék, ami egyrészt eltávolítja őket hagyományos életmódjuktól, másrészt kiszolgáltatottabbá teszi őket a piaci viszonyokkal szemben. Egyes területeken a pásztorok támogatást kapnak, hogy legelőjüket feláldozva fákat ültessenek. Ez az intézkedés annak a tervnek a része, ami Belső-Mongóliát az északi porviharoktól Pekinget védő hatalmas védőövezetté alakítaná. A legelők egyes területeit „közhasznú erdőkké” nyilvánították, és bekerítették, hogy megakadályozzák a legeltetést.⁴⁷ A program kevés sikert hozott, a monokul-

⁴⁴ Yeh, Emily: Restoring the Grasslands? *Dialogue Earth*, 2010. január 26. <https://dialogue.earth/en/climate/3470-restoring-the-grasslands/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.); Wang, Yingshing et al.: Grazing management options for restoration of alpine grasslands on the Qinghai-Tibet Plateau. *Ecosphere* (2018. november 17) <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ecs2.2515> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)

⁴⁵ Han, 2011, 60–62.

⁴⁶ Mongols in China. *Minority Rights Group*, 2017. november. <https://minorityrights.org/communities/mongols/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)

⁴⁷ Li, Wenjiun – Gongbuzeren: Pastoralism: the custodian of China's grasslands. *International Institute for Environment and Development*, 2013. április. 1. <https://www.jstor.org/stable/resrep01241> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)

túrás gazdálkodás ökológiai szempontból egészen biztosan nem segíti a legelőterületek rehabilitációját.⁴⁸

A kultúra piacosítása és anonimizálása

Vannak azonban olyan területek, ahol a kormányzat kifejezetten ösztönzi a kisebbségi kultúrák egyedi elemeinek megtartását, hangsúlyozását, akár piacosítását is. Egyúttal a kisebbségpolitika okozta fokozott nemzetközi figyelem és kritikák csillapítása érdekében a kínai kormányzat szívesen költ olyan programokra, amelyek a kisebbségi kultúrák védelmét hivatottak biztosítani, még ha ezek gyakran nincsenek is teljes összhangban más kormányzati intézkedésekkel.

Az utóbbi évtizedek kínai gazdasági fejlődésének köszönhetően egyre erősödő belső vásárlóerő, a felső- és középosztály látványos gyarapodása, a belső fogyasztás növekedése lökést ad a szolgáltatóipar és turizmus fejlődésének is. Ma már a világ bármely pontján mindennapos jelenség egy kínai turistacsoport, ugyanakkor ezek a turisták nem csak a határokon túl költik a pénzüket. Mára meghatározó lett a Kínán belüli turizmus gazdasági szerepe is, ami visszahat a nemzeti kisebbségek közösségeire is.

A turizmus által biztosított bevételek arra ösztönzik a közösségeket, a helyi adminisztráció vezetőit, hogy a régióra jellemző egyedi kulturális elemek segítségével generáljanak érdeklődést, ezzel „reklámozzák” az adott régiót. Szívesen népszerűsítik a helyi kulturális eseményeket, ünnepeket, hogy felkeltsék a turisták és a befektetők figyelmét. Így válnak az adott régióra jellemző életmód egyes elemei, csak az adott területre jellemző állattartás, az „üüshin lovaskultúra”, Alashaa, mint „Kína tevéországa”,⁴⁹ az üzümchin (üjümchin) területek, mint „Kína fehérló országa”, olyan kulturális „termékké”, amelyek már nem a helyi közösség identitását szolgálják. Ennek köszönhetően a kisebbségi kultúra közösségalkotó szerepe egyre inkább háttérbe szorul, a hivatalos diskurzusban inkább Kína kulturális sokszínűségének bizonyítéka lesz.

Az új szolgáltatás, Kína „kisebbségi turizmusa” az ország ötvenöt államilag elismert kisebbségi csoportjának, így a miao, ujgur, tibeti és mongol népek kultúrájának és hagyományainak felfedezését kínálja olyan úti célokon keresztül, mint Guizhou,

⁴⁸ Sharifian, A. – Gantuya, B. – Wario, H. T. – Kotowski, M. A. – Barani, H. – Manzano, P. – Molnár, Z.: Global principles in local traditional knowledge: A review of forage plant-livestock-herder interactions. *Journal of Environmental Management*, Vol. 328, (2023. február 13.) 116966.; Batdelger, G. – Oborny, B. – Batjav, B. – Molnár, Zs.: The relevance of traditional knowledge for modern landscape management: Comparing past and current herding practices in Mongolia. *People and Nature*, 2025/7(5), 1056–1072.

⁴⁹ T.S.: Constructing a De-Ethnicised Inner Mongolia. *Made in China Journal*. (2024. december 3.). 16. <https://madeinchinajournal.com/2024/12/03/constructing-a-de-ethnicised-inner-mongolia/> (Letöltés ideje: 2025. október 3)

Yunnan, Xinjiang és a Tibeti-fennsík. Népszerű látnivalók közé tartoznak a miao falvak, a Longji rizsteraszok, Kasgar ősi városa és a belső-mongol füves puszták, a turizmus pedig gyakran a kulturális cserére, a hagyományos kézművességre, a helyi fesztiválokra és a különleges természeti jelenségekre, tájakra összpontosít. Az utazók ezeket a regionális kultúrákat a közösségek felkeresésével, az adott területet, kultúrát ismerő idegenvezetők, utazásszervezők segítségével ismerhetik meg.

A belső turizmus szervezésében a kisebbségi közösségek kulturális elemei olyan célpontokká válnak, amelyek bemutatására dedikált utazási irodák jöttek létre.⁵⁰ Ezek azonban ritkábban a kisebbségek érdekeit, sokkal inkább a kulturális beolvadást szolgálják. A kisebbségi közösségek ebben a kontextusban már a kínai nemzet egy speciális kisközösségeként funkcionálnak, a helyi kulturális sajátosságok közösségalkotó szerepe fokozatosan eltűnik, az asszimiláció felgyorsul.

Bizonyos értelemben hasonló folyamat körvonalazódik az UNESCO szellemi kulturális örökség kezdeményezés körül is. Bár az egyezmény megalkotóit kétség kívül az a cél vezette, hogy a helyi kisközösségek sajátos kulturális hagyományaik fontos elemei egy meghatározott, jól szabályozott, a világ bármely pontján hasonló feltételeket biztosító folyamat keretein belül kapják meg azt a kiemelt státuszt, amely nem csak az örökségelem megismerésében, megóvásában segít, de a helyi közösség számára is fontos viszonyulási pontként is szolgálhat. A felterjesztés folyamata és az adott kulturális elem jelentőségének bizonyítása a közösségre is visszahat,⁵¹ segítheti a regionális identitás megerősítését. Azonban azzal, hogy ezeket az örökségelemeket egy adott ország terjeszti fel, a kezdeményezések kikerülnek a helyi közösség kezéből, és állami irányítás mellett valósulnak meg, sajátos következményeket tapasztalhatunk. A kínai reprezentatív listát böngészve több olyan példát is találunk, amely nem a szorosan vett han kulturális hagyományhoz köthető (ujgur muqam, kirgiz Manas, mongol khöömei, tibeti-mongol Geser).

Kína a kezdeményezés 2003-as elfogadása után csatlakozott a programhoz, és komoly állami forrásokat, kutatási infrastruktúrát, kutatókat biztosított a reprezentatív listára kerülésre érdemes kulturális elemek felkutatására.⁵² Az állami szintű intézmények munkájához egyetemi,⁵³ akadémiai szintű intézmények is csatlakoztak,

⁵⁰ China Minority Travel. *China Discovery*. <https://www.chinadiscovery.com/ethnic-minority-culture-tour.html> (Letöltés ideje: 2025. november 24.)

⁵¹ Jakab Albert Zsolt – Vajda András: *Örökség: etnicitás, regionális identitás és territorialitás*. https://real.mtak.hu/89660/1/2018_Orokseg%20etnicitas%20regionalis%20identitas%20es%20territorialitas.pdf (Letöltés ideje: 2025. december 7.)

⁵² Dang, Qiong et al.: *Intangible Cultural Heritage in China: A Visual Analysis of Research Hotspots, Frontiers, and Trends Using CiteSpace Sustainability*, 2021/13 (17). https://www.mdpi.com/2071-1050/13/17/9865?utm_source=researchgate.net&medium=article (Letöltés ideje: 2025. november 24.)

⁵³ School of International Chinese Studies, Research Center for China Intangible Cultural Heritage Protection. <https://chinese.ecnu.edu.cn/sicsenglish/ResearchCenterforChinaIntangibleCulturalHeritageProtection/list.htm> (Letöltés időpontja: 2025. november 24.)

és a munkának köszönhetően Kína a kétezres évek első évtizedének végéig már több kulturális elemet is sikeresen jelölt a reprezentatív listára.⁵⁴

A 2012 után fokozatosan átalakuló kínai kisebbségpolitika, a kínai „nemzet” létrehozásának egyre határozottabb célkitűzése, a megvalósítás különböző lépéseinek tükrében azonban a program sajátos színezetet kapott. A kidolgozott folyamat értelmében a listára mindig egy adott állam terjeszt fel elemeket, és azok elfogadásuk után az adott országhoz kötődnek. Így fordulhat elő, hogy a kínai reprezentatív listán olyan elemek is szerepelnek, amelyek egyes Kínában élő kisebbségek, vagy adott esetben azok „anyaországai” számára meghatározó identitáselemek, mégis a kínai listát erősítik. Ilyen a tibeti-mongol *Geser* hagyomány, a tibeti opera, a mongol torokének, vagy a mongolok *oboo* kultusza,⁵⁵ illetve a kirgizek hőseposza, a *Manas*, ami ma a kirgiz kulturális identitás egyik meghatározó eleme Kirgizisztánban (is). Ebben a megközelítésben a lista sajnos hasonló szerepet játszik, mint a turizmus. Miközben ezek a kulturális elemek a helyi közösségek identitásképző elemei (is) lehet(né)nek, amik az adott közösség azonosságtudatát, önmeghatározását segíthetik, az etnikai hovatartozás legitimálásának tereivé vál(hatná)nak, ugyanakkor a puzzle-szerűen megalkotott kínai nemzet multietnikus dimenziójának narratíváját is erősítik. Ezzel részben vagy teljesen eltűnik annak esélye, hogy a kulturális elemekhez kapcsolódó narratívákat a helyi közösségek irányítsák.

A legutóbbi időszakban a kínai tudományos és a hétköznapi diskurzusban egyaránt megjelent egy olyan új értelmezési keret, amely a kínai határvidék és az északi régió kultúráját kívánja egy, az eddigiektől eltérő fogalmi közegbe emelni. A fordulat csak látszólag retorikai, bár a nyelvi megfogalmazások változtatása, a kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos kínai politika mindig is fontos eleme volt a többségi társadalom és a kisebbségek viszonyának, amit később még tárgyalunk. Az új fogalmi keret meghatározása azt eredményezi, hogy az értelmezés kikerül a kisebbségi közezből, áttemelődik egy szélesebb, országos szintű, az egész „sokszínű kínai kultúrát” határozó térbe, ezzel megerősítve a domináns han kultúra hegemoniáját.

Az „északi határvidék kultúrája” kifejezés először 2023-ban jelent meg a szélesebb nyilvánosság előtt.⁵⁶ Ez az új elnevezés anonimizálja az itteni kisebbségeket, a kulturális elemeket már nem feltétlenül „mongol” jelzővel említi, hanem a birodalmi szemlélet alapján a „Központi Birodalom”, illetve az általa birtokolt határvidék kultúrájaként. Ebben az értelmezési keretben például a *naadam*, az évente

⁵⁴ UNESCO. Elements of the List of Intangible Cultural Heritage. <https://ich.unesco.org/en/state/china-CN?info=elements-on-the-lists> (Letöltés időpontja: 2025. november 24.)

⁵⁵ Dumont, Aurore: Turning Indigenous Sacred Sites into Intangible Heritage: Authority Figures and Ritual Appropriation in Inner Mongolia. *China Perspectives*. 2021/3. 19–28.

⁵⁶ T.S.: Constructing a De-Ethnicised Inner Mongolia. *Made in China Journal*. (2024. december 3.) <https://madeinchinajournal.com/2024/12/03/constructing-a-de-ethnicised-inner-mongolia/> (Letöltés ideje: 2025. október 3)

megrendezésre kerülő nyári ünnep,⁵⁷ vagy a hozzá kapcsolódó versenyek már nem a mongolok, hanem az „északon élő kínaiak” ünnepévé válhatnak.

Ehhez kapcsolható, hogy az utóbbi egy-két évben Kínában, vagy a kínaiak által szervezett nemzetközi tudományos konferenciákon is megjelenik a Nagy Fal új értelmezési kerete, miszerint az egykor – az eddig érvényben lévő narratívák szerint – a nomádok támadásai ellen épített fal nem a letelepült és nomád kultúrák közötti határvonalaként jött létre, és azokat nem elválasztani hivatott, hanem épp ellenkezőleg, a Nagy Fal kapui például a gazdasági cseréken keresztül a kultúrákat kapcsolják össze.⁵⁸ Ezen érvrendszer mentén a „Nagy Fal kultúrák” kifejezés is⁵⁹ új értelmezést nyerhet. Olyan kultúraként jelenik meg, ami nem etnikai csoportokhoz, hanem a régióhoz kapcsolódik, a térségre jellemző kulturális elemeket interetnikus kapcsolatok rendszerében vizsgálja. Nem akarunk túl messzire kanyarodni a cikk fókuszától, de talán érdemes megjegyezni, hogy hasonló fogalmi keretezés zajlik a 2013-ban meghirdetett Övezet és Út kezdeményezés (OBOR, később BRI, köznyelvi nevén Új Selyemút) kulturális megközelítéseinél is. A legutóbbi években a kínai kormányzat már itt is a fenti megközelítéseket használja, amikor a Selyemút kultúráiról, civilizációiról beszél.⁶⁰

Hasonló értelmezési keretet nyújt a „sztyeppe kultúra” vagy „pásztorokodás kultúra” (草原文化) kifejezés is, amit a kínai állam az „északi határvidéki kultúra” kifejezés megjelenése előtt használt, ami a mongol fennsíkon élő, vagy korábban itt megjelent nomád népcsoportok kultúrájára vonatkozott. Itt is egy gyűjtőfogalmat használnak, a korai nomád államok, például a xiongnu, xianbei, türk, kitan (kitaj) és természetesen a mongol nomád kultúra leírására, miközben anonimízzák azt.⁶¹

⁵⁷ Mongóliában július 11–13. között tartják a *Naadamot*, ami az ország legnagyobb nemzeti ünnepe.

⁵⁸ Nicola di Cosmo tartott erről előadást a 2025. szeptember 9–10-én az ANSO, az ATES, A Magyar Tudományos Akadémia, az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, és a Kínai Tudományos Akadémia Tibeti-plató Kutatóintézete által Budapesten rendezett konferencián. Az előadás címe: *Before the Silk Road: Climate variability and economic exchange in the Great Wall Region in the Warring States period*.

⁵⁹ T.S., 2024, 15.

⁶⁰ Ide kapcsolódó példa a 2019-ben létrehozott Association for Trans-Eurasia Exchange and Silk Road Civilization Development (ATES) szervezet, amely az Alliance of National and International Science Organisations for Belt and Road Region (ANSO) keretein belül jött létre. Itt kell megjegyeznünk hogy mindenképp releváns kutatói megközelítés lehet, hogy az ilyen nagyobb, összefüggő rendszereket egységként kezeljük, a fenti értelmezések elsősorban a kisebbségi értelmezések szempontjából jelent(het)nek problémát.

⁶¹ Érdekes, hogy ezzel a párhuzamosan a határtól északra, Mongóliában épp egy olyan folyamat zajlik, amely ezeket a pre-mongol nomád birodalmakat és kultúrákat egy olyan fogalmi keretbe helyezi, ami csökkenti a mongol kultúrától való eltéréseik, sajátosságaik jelentőségét, bizonyos tekintetben uniformizálja őket annak érdekében, hogy az általuk képviselt, és ilyen formán „egységessített” nomád hagyomány legitím örökösévé a mongolokat tegye.

A nyelvkérdés

A 2020 óta eltelt öt évben a mongol kisebbség helyzetével kapcsolatban leggyakrabban emlegetett intézkedések a központi kormányzat mongol nyelvet korlátozó lépései voltak. A nyelvkérdés azonban nem újkeletű. A probléma jóval távolabbra nyúlik vissza a kínai kormányzat és a mongol kisebbség viszonyában, hiszen a KNK megalakulása óta fel tudunk idézni olyan központi intézkedéseket, amelyek a kulturális homogenitás kialakítására és nem a kulturális autonómia, a sokszínűség megteremtésére törekednek. Ennek egyik kulcsfontosságú eszköze a mongol nyelv használatának fokozatos korlátozása, az oktatási rendszerben korábban ki-harcolt pozícióinak gyengítése.⁶²

A kínai nyelv természetéből adódóan az idegen kifejezéseket, személy és helyneveket jellemzően át kell írni, hogy megfeleljenek a kínai kiejtésnek és nyelvtani szabályoknak megfelelő formáknak. Ennek következtében a tulajdonnevek átalakítása szükségképpen a nyelvi identitás részbeni feladását jelenti egy Kínában élő kisebbségi számára, hiszen elveszít valamit abból, ami őt más kínai állampolgároktól elválasztja. Ilyen helyzetekre példákat nem csak a személynevek tekintetében találunk. A hagyományos mongol közigazgatási rendszer elnevezéseinek átalakítása, a mongolok által lakott terület településneveinek mongról kínaira változtatása, fordítása (Ulaankhad vs. Chifeng), átírása (Köke qota vs. Hohhot vs. Huhehaote) mind-mind hasonló következményekkel jár.⁶³ Ugyanakkor a kínai nyelv dominanciája a kormányzatban, az üzleti életben és más foglalkoztatási területeken azt jelenti, hogy a mongol etnikai csoport gyakran hátrányos helyzetbe kerül vagy kirekesztődik, mivel vagy nem, vagy nem megfelelő szinten beszél folyékonyan a mandarin nyelvet. Azok a munkavállalók, akik jellemzően az urbanizált környezetben, a han többség irányítása alatt álló vállalatokban végeznek munkát, gyakran szenvednek hátrányos megkülönböztetést eltérő nyelvi kompetenciáik miatt.

Bár a hétköznapi életben a nyelvi diszkrimináció ritkábban érhető tetten, a középületek, üzletek, intézmények neve kínaiul és mongolul is ki van írva, elérhetőek mongol nyelvű kiadványok, újságok, könyvek, sőt, tudományos publikációk is, a mongol nyelv háttérbe szorulásának folyamata vitathatatlan. Ezt a folyamatot gyorsította fel a kínai kormányzat mongol nyelvhasználatra vonatkozó 2020-ban bevezetett új intézkedése.

A központi kormányzat 2020 augusztusában hozott rendelkezései értelmében az év szeptemberétől a belső-mongóliai általános és középiskolákban a történelmet, a jog- és erkölcsant, valamint a kínai nyelvet csak mandarin kínai nyelven

⁶² Atwood, Christopher P.: Bilingual Education in Inner Mongolia: An Explainer. *Made in China Journal*, 2020. augusztus 30. <https://madeinchinajournal.com/2020/08/30/bilingual-education-in-inner-mongolia-an-explainer/> (Letöltés ideje 2026. március 4.)

⁶³ Bulag, 2002, 205–206.

lehet tanulni.⁶⁴ Ezzel a felnövekvő mongol generációk anyanyelvi kompetenciái nagyban sérülnek. Bár a kormányzat a továbbiakban is engedélyezi a mongol nyelvű kulturális tevékenységeket, a közösségi nyelvhasználatot, a kínai nyelv hegemóniájának erősítésével kétség kívül visszaszorul az anyanyelv használata.

Az intézkedések hosszú idő óta nem látott felháborodást váltottak ki. A mongol kisebbség képviselői a legkülönbözőbb fórumon protestáltak az intézkedések ellen.⁶⁵ A megmozdulások hasonló méreteket öltöttek, mint a 2011-es tiltakozások, amik egy mongol pásztor halálát okozó incidens után robbantak ki. Az állam a bírálatokra 2020-ban is letartóztatásokkal, online cenzúrával és elbocsátásokkal válaszolt, illetve egy 2022-es alkotmánymódosítást is végrehajtott a hivatalos álláspont erősítésének érdekében.⁶⁶

2023 végén a regionális belső-mongóliai hatóságok kiadtak egy átfogó irányelvet, amely előírja a kormányzat minden szintjének, hogy integrálja a kínai nemzeti közösség fogalmát a mindennapi tevékenységekbe. Az irányelv következetes intézkedéseket és határozott fellépést is szorgalmaz minden olyan tevékenységgel szemben, amely ellenvéleményt fogalmaz meg az új kormányzati direktívával kapcsolatban. Az intézkedések következménye tehát az, hogy az állam bizonyos terekben engedélyezi a kisebbségi nyelvhasználatot, de ez mindenképp az oktatási rendszeren kívülre esik, és a hivatalos kommunikációban is igyekeznek korlátozni azt. A gyerekeket a legkisebb kortól kezdve a mandarin nyelvhasználat felé terelik, aminek következtében a legtöbben ma már a standard kínai nyelven kommunikálnak, mongol nyelvi kompetenciáik fokozatosan visszaszorulnak.

Összefoglalás

A mai kínai kormányzat Belső-Mongóliát, illetve az itt élő mongol kisebbséget a kínai etnopolitika példaképének tekinti. Xi Jinping több alkalommal kifejezetten pozitívan nyilatkozott a régióról, mint az erős kínai nemzeti közösség példájáról.

⁶⁴ Estrom, Marin: Language Policy in Inner Mongolia and its Implications for Chinese and International Human Rights *China Current*, Vol. 22. No. 1. 2023. <https://www.chinacenter.net/2023/china-currents/22-1/language-policy-in-inner-mongolia-and-its-implications-for-chinese-and-international-human-rights/> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)

⁶⁵ China: Mongolian Mother-Tongue Classes Curtailed. New ‘Bilingual’ Policy Threatens Children’s Education. *Human Rights Watch*. (2020. szeptember 4.) <https://www.hrw.org/news/2020/09/04/china-mongolian-mother-tongue-classes-curtailed>; <https://www.reuters.com/world/china/ethnic-mongolians-china-protest-removal-traditional-language-schools-2020-09-02/> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)

⁶⁶ Grey, Alexandra: China’s official common language gains further strength against minority languages. *Melbourne Asia Review*. (2025. március 3.) <https://www.melbourneasiareview.edu.au/chinas-official-common-language-gains-further-strength-against-minority-languages/> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)

Ugyanakkor azt, hogy ebben a viszonyban milyen előjelű folyamatok működnek, hogy az utóbbi évtizedben a mongol kisebbség asszimilációjának érdekében hozott intézkedések milyen reakciókat váltottak ki, azt jellemzően elhallgatják.

Ahogy láthattuk, a Belső-Mongóliában élő mongolok és a többségi társadalom – illetve a mindenkori kínai kormányzat – viszonyára egyfajta ciklikusság jellemző. A központi kormányzat, vagy a párt az adott időszakban meghatározott érdekei mentén viszonyul a helyi nemzeti kisebbségekhez, adott esetben szövetségként használja őket, máskor fokozza az asszimilációs nyomást. Ma a régióban élő városi és vidéki lakosság nagyon eltérő kulturális mintákat követ, és a vidéki mongol népesség folyamatos csökkenésével, letelepítésével a hagyományos kulturális elemek, életmódjuk fokozatosan visszaszorul. Ahogy láthattuk, ennek a folyamatnak a felgyorsítására a kínai kormányzat az asszimilációs nyomás kialakításának „hagyományos” eszközeit használja, a han lakosság betelepítését, a kisebbségi nyelvhasználat korlátozását, de a hagyományos nomád gazdálkodás környezeti feltételeinek korlátozását is. Ehhez a globális felmelegedés, a felgyorsuló ökológiai változások adják a hátteret. Az ezekkel a folyamatokkal szemben megfogalmazott kormányzati intézkedések osztársadalmi igények figyelembevételére hivatkoznak, a nomád gazdálkodás által használt területekre nem mint lokális erőforrásra, hanem mint az állam, a „kínai nemzet” közös vagyonára. Ahelyett, hogy a mongol nomád kultúrát őriznék meg, ezek a természetvédelmi kezdeményezések a globális ökológiai diskurzusból fakadó újszerű értékfelfogásokhoz kötődnek, és újfajta kultúrát testesítenek meg. Ha a hagyományos nomád kultúrát, az ehhez kapcsolódó földhasználatot és a nyelvet tekintjük a Kínában élő mongolok nemzetiségi autonómiája pilléreinek, akkor azt kell látnunk, hogy ezek egyre inkább az állami asszimilációs politika célpontjaivá válnak, amely hajlandó felülírni a kisebbségi nemzetiségek által még mindig élvezett nagyon korlátozott autonómiaformákat.

Ahogy a fenti szövegben már utaltunk rá, a kínai kormányzat az erős asszimilációs nyomás mellett nem gördít akadályokat a helyi kulturális elemek hangsúlyozása elé, ha azok kikerülnek a mongol kisebbség kontra kínai nemzet diskurzusának teréből. Ha a helyi kulturális sajátosságok értelmezhetők a „soknemzetiségű kínai társadalom” narratívájában, akkor ezek még támogatást is kapnak. A turizmus tipikus példája ennek, de bármilyen meglepő, ilyen lehet a napjainkban jelentős nemzetközi sikereket elérő, hagyományos mongol hangszereket használó *Nine Treasures* folkrock együttes is, amely dedikáltan mongol kisebbségi identitással rendelkezik. Hasonló példa a social media felületeken egyre gyakrabban megjelenő, a hagyományos mongol életmódot, étkezést bemutató tartalom. Ezek kereketezése azonban sajátos, hiszen a kisebbségi kultúra elemeit már kínai narrációval és felirattal mutatják be, mintegy beemelve ezeket a kulturális mintákat a „kínai” kulturális térbe. Sajnálatos módon ezek kevésbé a mongol autonómia megmaradását, mint inkább az asszimilációt segítik.

A mongol kultúra hagyományos elemeinek fennmaradása, megtartása (nomád ünnepek, *naadam*, mongol birkózás, lótarítás hagyománya) a mongol közösségen belül erősítheti az összetartozás érzését, az identitást, de csak abban a keretben, ami nem veszélyezteti a kínai kormányzat aktuális politikai célkitűzéseit. Ezért tapasztalható, hogy a markánsabb kulturális elemek alapvetően csak abban a térben értelmezhetők, amely nem hangsúlyozza túl az adott kisebbség különállását, így válik egy „befelé” identitásteremtő kulturális elem például „kifelé” eladható kulturális (turisztika) terméké. Erre fentebb adtunk példákat.

Ahogy utaltunk rá, ma Kína tudományos intézményrendszerében jelen vannak a kisebbségi kultúrákkal foglalkozó oktatási, tudományos intézetek, de az is tapasztalható, hogy ezek fokozatosan a többségi társadalmat reprezentáló vezetők irányítása alá kerülnek. Kérdés, hogy ez a változás átalakítja-e tevékenységüket, változtat-e a tudományos megközelítéseken, fokozódik-e a kormányzati befolyás? Jelen sorok szerzője évtizedes kapcsolatokat ápol a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Kisebbségi Irodalmak Intézetének munkatársaival. Az intézetben külön osztály foglalkozik a mongol folklór kutatásával, de esetenként jelentős, önálló kutatócsoport szervezését lehetővé tevő kormányzati támogatást kaptak olyan kiemelt projektekre, mint a Geser eposzok kutatása, szövegváltozatainak kiadása, a Manas eposz kutatása, az eposzénekklés még fennmaradt hagyományának kutatása, xinjiangi nyugati-mongol nyelvemlékek kiadása.⁶⁷ Ez a munka nélkülözhetetlen a mongol kulturális hagyomány elemeinek megismerése, megőrzése szempontjából, de kérdés, hogy tekinthető-e olyan programnak, amely szabadon értelmezhető a Kínában élő mongol kisebbség identitásépítésének terében. Talán az értelmezési keret lehetőségeit mutató indikátor lehet az a tény, hogy az intézet kínai kisebbségekhez (mongol, kirgiz) tartozó korábbi vezetőinek helyét az elmúlt időszakban han nemzetiségű kutatók vették át.

Kérdés az is, hogy a kormányzati politika változására a kisebbségi közösségek, és az egyének milyen válaszokat adnak. Hogyan reagál erre egy ma még kisebbségi közösségben élő, de az általános iskolában már kínai nyelven tanuló diák? Követi-e annak a kutatónak az útját, akinek családját a kulturális forradalom idején érték olyan atrocitások, amik következtében pályája során teljesen háttérbe szorította mongol identitását, de nyaranta a pekingi hőség elől mégis Belső-Mongóliába „menekül”? Kialakulhat-e egy olyan helyzet, amikor a kínai kormányzat valóban egy sokszínű, többféle kulturális identitással rendelkező társadalom kialakításában

⁶⁷ A forráskiadások munkálataiba olyan magyar tudományos és felsőoktatási intézmények is bekapcsolódtak, mint az MTA Könyvtár és Információs Központ Keleti Gyűjteménye, vagy az ELTE Mongol- és Belső-Ázsiai Tanszék. A kétoldalú kapcsolatok és a tudományos együttműködés kereteit az MTA és a Kínai Társadalomtudományi Akadémia közötti keretszerződés adja, melyen belül a hazai partner a jelenleg az ELTE (korábban MTA) Néprajztudományi Kutatóintézete, amelynek munkatársai több kínai kisebbség (sibe, mongol, yugur, kazah, kirgiz) kutatásával is foglalkoznak.

lesz érdekelt, vagy mindenképp az egységes kínai nemzet megteremtése marad a végső cél? Ezekre a kérdésekre csak a jövő adhat választ.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Atwood, Christopher P.: Bilingual Education in Inner Mongolia: An Explainer. *Made in China Journal*, 2020. augusztus 30.
<https://madeinchinajournal.com/2020/08/30/bilingual-education-in-inner-mongolia-an-explainer/> (Letöltés ideje: 2026. március 4.)
- Atwood, Christopher P.: *Young Mongols and Vigilantes in Inner Mongolia's Interregnum Decades, 1911–1931*. 2 vols. Leiden and Boston: Brill 2002.
- Batdelger, G. – Oborny, B. – Batjav, B. – Molnár, Zs.: The relevance of traditional knowledge for modern landscape management: Comparing past and current herding practices in Mongolia. *People and Nature*, 2025/7(5). 1056–1072.
- Bayan Obo Rare Earth Mine. *NS Eenergy*. 2020. május október <https://www.nse-energybusiness.com/projects/bayan-obo-rare-earth-mine/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- Boldbaatar, J. – Sanddorj, M. – Shirendev, B. (eds.): *Mongol Ulsiin Tüükh. V. bot'*. [Mongólia története. V. kötet.] Ulaanbaatar: Mongol Ulsiin Shinjlekh Ukhaani Akademi, Tüükhen Khüreeleen, 2004. 66–67.
- Bulag, Uradyn E.: From Yeke-juu league to Ordos municipality: settler colonialism and alter/native urbanization in Inner Mongolia. *Provincial China*, Vol. 7, No. 2, (2002/October). 196–234
- Bulag, Uradyn E.: Nationality. In: Sorace, Christian – Francaschini, Ivan – Loubere, Nicholas (eds.) *Afterlife of Chinese Communism: Political Concepts from Mao to Xi*. Canberra: Australian National University Press, 2019. 149–154.
- Cheng, Tj. – Bulag, Uradyn E. – Shelden, Mark: *A Chinese Rebel beyond the Great Wall: The Cultural Revolution and Ethnic Pogrom in Inner Mongolia*. Silk Roads Series. Chicago: University of Chicago Press, 2023.
- China Minority Travel. *China Discovery*. <https://www.chinadiscovery.com/ethnic-minority-culture-tour.html> (Letöltés ideje: 2025. november 24.)
- China Mongols protest in Xilinhot over shepherd's death. *BBC*, (2011. május 25.) <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13547933> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)
- China: Minority Exclusion, Marginalization and Rising Tensions. *Minority Rights Group International* 2007. <https://minorityrights.org/resources/china-minority-exclusion-marginalization-and-rising-tensions/#:~:text=Minority%20languages%20are%20largely%20being%20phased%20out,blatantly%20discriminated%20against%20in%20the%20job%20market.> (Letöltés ideje: 2025. október 29.)

- China: Mongolian Mother-Tongue Classes Curtailed. New ‘Bilingual’ Policy Threatens Children’s Education. *Human Rights Watch*, 2020. szeptember 4. <https://www.hrw.org/news/2020/09/04/china-mongolian-mother-tongue-classes-curtailed>;
- Ethnic Mongolians in China protest removal of traditional language in Schools. *The Reuters*. 2020. szeptember 2. <https://www.reuters.com/world/china/ethnic-mongolians-china-protest-removal-traditional-language-schools-2020-09-02/> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)
- Chinese trucker convicted of killing Mongolian herder to be executed. *The Guardian*, 2011. június 8. <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/08/chinese-trucker-killing-mongolian-herder> (Letöltés ideje: 2025. október 29.)
- Clarke, Michael: Ethnic Separatism in the People’s Republic of China History, Causes, and Contemporary Challenges. *European Journal of East Asian Studies*, 2013/12. 109–123.
- Dang, Qiong et al.: Intangible Cultural Heritage in China: A Visual Analysis of Research Hotspots, Frontiers, and Trends Using CiteSpace. *Sustainability*, 2021/13 (17). https://www.mdpi.com/2071-1050/13/17/9865?utm_source=researchgate.net&medium=article (Letöltés ideje: 2025. november 24.)
- David Sneath: The Impact of the Cultural Revolution in China on the Mongolians of Inner Mongolia. *Modern Asian Studies*, Vol. 28, No. 2 (1994/May), 409–430.
- Di Cosmo, Nicola: *Before the Silk Road: Climates variability and economic exchange in the Great Wall Region in the Warring States period*. ANSO – MTA Silk Road Forum and The 3rd ATES Open Science Conference. Budapest, 2025. szeptember 9-október (előadás, absztrakt)
- Dumont, Aurore: Turning Indigenous Sacred Sites into Intangible Heritage: Authority Figures and Ritual Appropriation in Inner Mongolia. *China Perspectives*, 2021/3. 19–28.
- Estrom, Marin: Language Policy in Inner Mongolia and its Implications for Chinese and International Human Rights *China Current* Vol. 22. No. 1. 2023. <https://www.chinacenter.net/2023/china-currents/22-1/language-policy-in-inner-mongolia-and-its-implications-for-chinese-and-international-human-rights/> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)
- Grey, Alexandra: China’s official common language gains further strength against minority languages. *Melbourne Asia Review*, 2025. március 3. <https://www.melbourneasiareview.edu.au/chinas-official-common-language-gains-further-strength-against-minority-languages/> (Letöltés ideje: 2025. november 26.)
- Grünberg, Nis – Drinhaousen, Katja – Davey, Alexander: *Serving the people by controlling them: How the party is reinserting itself into daily life*. 2025. augusztus 20. <https://merics.org/en/report/serving-people-controlling-them-how-party-reinserting-itself-daily-life#:~:text=The%20party%20should%20occupy%20the%20%E2%80%9Ccontrolling%20heights%E2%80%9D,True%20>

- hegemony%20requires%20popular%20acceptance%20and%20support. (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Han, Enze – Paik, Christopher: Ethnic Integration and Development in China. *World Development*, 2017/93. 31–42.
- Han, Enze: The dog that hasn't barked: assimilation and resistance in Inner Mongolia, China, *Asian Ethnicity*, 2011/12:1. 55–75.
- Hasmath, R.: What Explains the Rise of Majority-Minority Tensions and Conflict in Xinjiang? *Central Asian Survey*, 2019/38. 1–16
- Horsley, Jamie. P.: Party Leadership and Rule of Law in the Xi Jinping Era. What does an Ascendant Chinese Communist Party Mean for China's Legal Development? *Global China*, 2019. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/09/FP_20190930_china_legal_development_horsley.pdf (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Jakab Albert Zsolt – Vajda András: Örökség: *etnicitás, regionális identitás és territorialitás*. https://real.mtak.hu/89660/1/2018_Orokseg%20etnicitas%20regionalis%20identitas%20es%20territorialitas.pdf (Letöltés ideje: 2025. december 7.)
- Jordán Gyula: A kínai nemzetiségpolitika egyes kérdései. *Valóság*, 1996/3. 82–94.
- Lamb, Stephanie: Introduction to the Cultural Revolution. *Spice Stanford*, 2007/Fall. <https://fsi9-prod.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/CRintro.pdf> (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Li, Wenjiun – Gongbuzeren: Pastoralism: the custodian of China's grasslands. *International Institute for Environment and Development*. 2013. április. 1. <https://www.jstor.org/stable/resrep01241> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- Li, Xing: The Chinese Cultural Revolution Revisited. *China Review*, 2001/Fall, Vol. 1, No. 1; 137–165.
- Liu, Lee – Liu, Jie – Zhang, Zhengou: Environmental Justice and Sustainability Impact Assessment: In Search of Solutions to Ethnic Conflicts Caused by Coal Mining in Inner Mongolia, China. *Sustainability* 2014/6, 8756–8774
- Long March. Chinese History. *Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Long-March> (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Mongols in China. *Minority Rights Group*. 2017. november. <https://minorityrights.org/communities/mongols/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- Mullaney, Thomas S.: *Coming to Terms with the Nation. Ethnic Classification in Modern China*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 2010. Pachi, Aggarwal: Rising Chinese Nationalism: Analysis of the Political-Economic Structure. *Modern diplomacy*, 2025. május 20. <https://moderndiplomacy.eu/2025/05/20/rising-chinese-nationalism-analysis-of-the-political-economic-structure/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- Pan, Yihong: Revelation of the Grassland: The Han sent-down youths in Inner Mongolia in China's Cultural Revolution. *Asian Ethnicity*. Vol. 7. No. 3. (2006). 225–241.

- Peoples Republic of China. Wave of arbitrary detentions in Inner Mongolia. *Amnesty International*, 1996. március. 7. <https://www.amnesty.org/es/wp-content/uploads/2021/06/asa170221996en.pdf> (Letöltés ideje: 2025. október 29.)
- Radchenko, Sergey: Choibalsan's Great Mongolian Dream. *Inner Asia*, Vol. 11 No. 2. 2009. 231–258.
- Salát Gergely: Challenges for China in the Xi Jinping Era. The first the years of Xi Jinping. Part 1. *KKI Policy Brief*. Budapest: Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2023. https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/04/KKIElemzesek.KE-2023.14_EN.pdf (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Salát Gergely: Challenges for China in the Xi Jinping Era. The first the years of Xi Jinping. Part 2. *KKI Policy Brief*. Budapest: Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2023. https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/04/KKIElemzesek.KE-2023.15_EN.pdf (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Salát Gergely: Challenges for China in the Xi Jinping Era. The first the years of Xi Jinping. Part 3. *KKI Policy Brief*. Budapest: Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2023. https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/04/KKIElemzesek.KE-2023.16_EN.pdf (Letöltés ideje: 2025. november 21.)
- Salát Gergely: Kína az új centrum. *Eurázsia Szemle*, 2021/1. 8–25.
- Sárközi Ildikó Gyöngyvér: *Merre tovább? Hagyomány, örökség és örökségesítés Északnyugat-Kínában*. In: Gulyás Csenge – Szilágyi Zsolt (szerk.): *Kultúr-diplomácia Ázsiában*. Summa Ethnographica, 4. Budapest: ELKH BTK Néprajz-tudományi Intézet – L'Harmattan Kiadó, 2019. 199–220.
- School of International Chinese Studies. Research Center for China Intangible Cultural Heritage Protection. <https://chinese.ecnu.edu.cn/sicsenglish/ResearchCenterforChinaIntangibleCulturalHeritageProtection/list.htm> (Letöltés időpontja: 2025. november 24.)
- Sharifian, A. – Gantuya, B. – Wario, H. T. – Kotowski, M. A. – Barani, H. – Manzano, P. – Molnár, Z.: Global principles in local traditional knowledge: A review of forage plant-livestock-herder interactions. *Journal of Environmental Management*, Vol. 328, (2023. február 13.) 116966. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301479722025397> (Letöltés időpontja: 2025. november 24.)
- Szilágyi Zsolt: Egy 20. századi mongol diktátor, Khorloogiin Choibalsan reprezentációja : a mongol emlékezetpolitika mint konstrukció. *Ethno-Lore*, XXXVI. 2019. 277–302.
- Szilágyi Zsolt: *Kánságtól a köztársaságig. Mongólia története a mandzsu kortól a 21. századig*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2024.
- Szilágyi Zsolt: Legitimáció. A mongol buddhista egyház szerepe a világi hatalom konszolidációjában. *Ethno-Lore*, XXV. 2008. Budapest: MTA Néprajzi Kutatóintézet, 58.

- Szilágyi Zsolt: Some Remarks about Mongol-Tibetan Treaty. In: Sárközi, Alice – Rákos, Attila (eds.): *Altaica Budapestinensia MMIII: proceedings of the 45th Permanent International Altaistic Conference (PIAC)*, Budapest: Research Group for Altaic Studies, Hungarian Academy of Sciences – Department of Inner Asian Studies, Eötvös Loránd University, 2003. 312–318.
- T.S.: Constructing a De-Ethnicised Inner Mongolia. *Made in China Journal*, 2024. december 3.) <https://madeinchinajournal.com/2024/12/03/constructing-a-de-ethnicised-inner-mongolia/> (Letöltés ideje: 2025. október 3.)
- Truck kills herder in Inner Mongolia China.. *BBC*, 2011. október 24. <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-15428590> (Letöltés ideje: 2025. október 29.)
- UNESCO: *Elements of the List of Intangible Cultural Heritage*. <https://ich.unesco.org/en/state/china-CN?info=elements-on-the-lists> (Letöltés időpontja: 2025. november 24.)
- Vajda Gyula: Nemzet, nemzetiségek, nemzetiségi politika Kínában. *Korunk*. 1998/8. 8–12.
- Wang, Ju – Han, Zoe – Roche, Gerald: Urbanizing Minority Minzu in the PRC: Insights from the Literature on Settler Colonialism. *Modern China*, (2021/March) 1–24. https://www.researchgate.net/publication/350130206_Urbanizing_Minority_Minzu_in_the_PRC_Insights_from_the_Literature_on_Settler_Colonialism (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- Wang, Yingshing et al.: Grazing management options for restoration of alpine grasslands on the Qinghai-Tibet Plateau. *Ecosphere*, 2018. november 17. <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/október1002/ecs2.2515> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- White, Thomas: Pastoralism and the State in China’s Inner Mongolia. *Current History*, (2021) Vol. 120 Issue 827. pp. 227–232. <https://online.ucpress.edu/currenthistory/article/120/827/227/118337/Pastoralism-and-the-State-in-China-s-Inner> (Letöltés ideje: 2026. január 21.)
- Yeh, Emily: Restoring the Grasslands? *Dialogue Earth*, 2010. január 26. <https://dialogue.earth/en/climate/3470-restoring-the-grasslands/> (Letöltés ideje: 2025. november 23.)
- Zheng, Dahua: Modern Chinese nationalism and the awakening of self-consciousness of the Chinese Nation. *International Journal of Anthropology and Ethnology*, 2019/3:november <https://ijae.springeropen.com/articles/október1186/s41257-019-0026-6> (Letöltés ideje: 2025. november 22.)